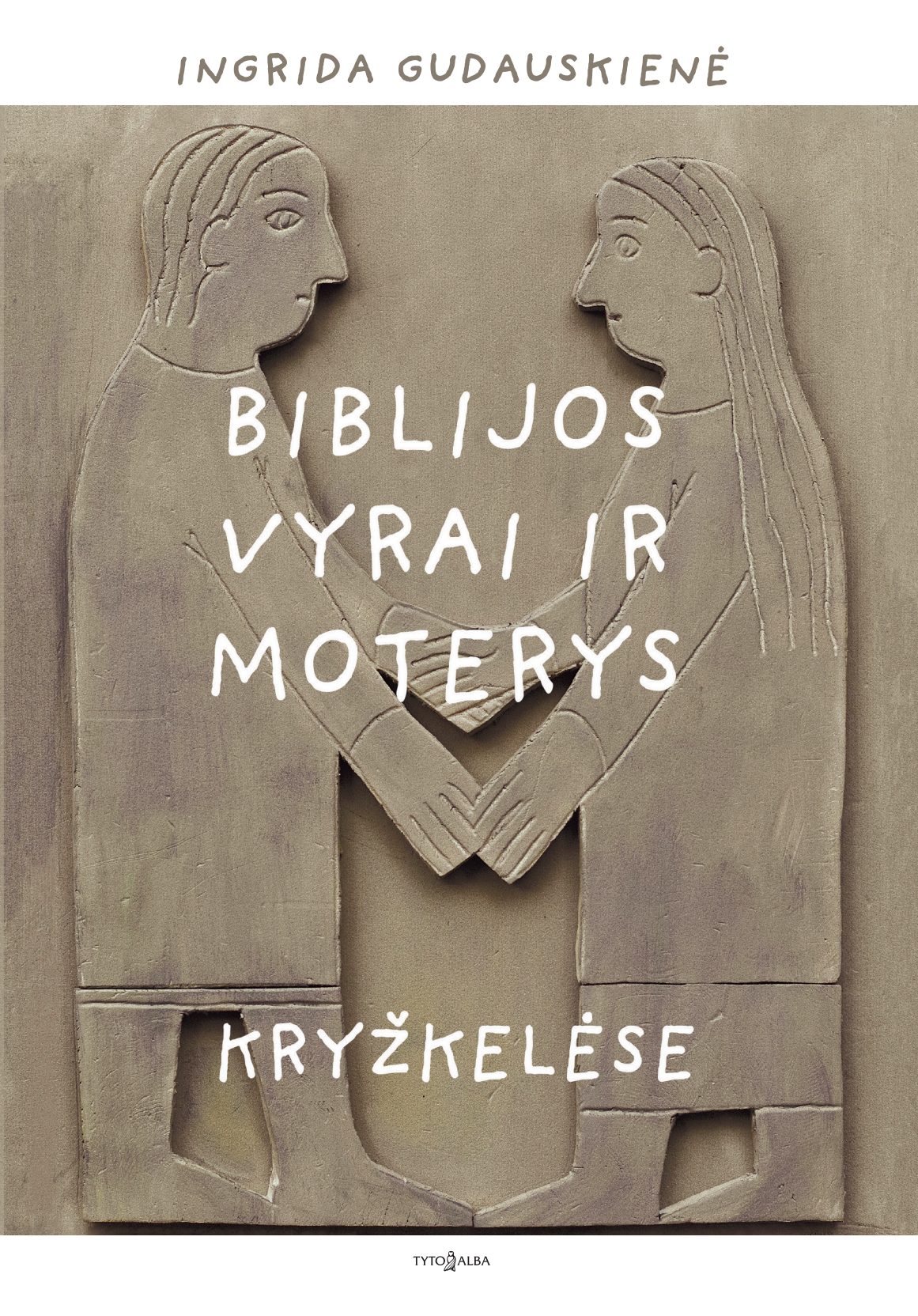

INGRIDA GUDAUSKIENĖ

A clay relief sculpture of a man and a woman holding hands. The man is on the left, facing right, and the woman is on the right, facing left. They are both wearing simple, long-sleeved robes. The text is overlaid on the sculpture in white, uppercase letters.

BIBLIJOS
VYRAI IR
MOTERYS

KRYŽKELĖSĖ

INGRIDA GUDAUSKIENĖ

BIBLIJOS
VYRAI IR MOTERYS
KRYŽKELĖSE

VILNIUS 2022

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Viršelyje: Ksenija Jaroševaitė „Biblijos vyrai ir moterys“, bronzos, 2022

© Ingrida Cudauskienė, 2022

© Vidas Balčius, pratarmė, 2022

© Ksenija Jaroševaitė, viršelio iliustracija ir dizainas, 2022

© „Tyto alba“, 2022

ISBN 978-609-466-688-9

Ši knyga atsirado todėl, kad teminė gija Biblijoje apie vyrų ir moterų vienas kito ieškojimą jau daugiau kaip dešimtmetį nenustoja dominusi mane kaip biblistę (žinoma, ir kaip moterį, ir tiesiog kaip asmenį), savo paskaitose jai esu skyrusi labai daug dėmesio. Negaliu nutylėti, kad ji atsirado ir todėl, jog anų paskaitų dalyvius dažnai išgirsdavau klausiant, kada gi apie šiuos reikalus pasirodysianti mano knyga. Už nuoširdų palaikymą, nuolatinį drąsinimą, už vaikščiojimą kartu Biblijos pažinimo keliais esu jiems labai dėkinga.

Dėstydamą šį tą apie Biblijos vyrų ir moterų reikalus į šios knygos puslapius, dar kartą įsitikinau, kaip jų susitikimai, ypač gyvenimo kryžkelėse, pamatinė jų svajonė apie tikrą santykį ir grūmimasis už jį nesumeluotai prakalba mums, šių laikų vyrams ir moterims. Todėl neabejodama, kad bibliniai pasakojimai apie vyrų ir moterų susitikimus ir toliau domins, ir tikėdamasi, jog knygoje siūloma jų interpretacija kiek pagelbės vis keliant klausimus apie tų pasakojimų prasmę šiandienos žmogui, atiduodu ją į skaitytojų rankas.

„Motina, mano geriausia vadovė po Bibliją, sakė, kad viskas yra gerokai sudėtingiau, nei atrodo iš pirmo žvilgsnio. Yra daug paslėptų prasmų. Ir reikia užaugti, kad jas išstudijuotum“, – rašo Samuelis Bakas (*Nutapyta žodžiais. Vilniaus prisi-*

minimai, Vilnius: LGGRTC, 2020, 186). Atpažinti šioje knygoje analizuojamų tekstų prasmes mokiausi iš biblinės egzegezės klasikų, o čia paskleistą jų aiškinimą nuolat lydėjo neįkainojamos tokių naratyvinės Biblijos tekstų analizės meistrų kaip Robertas Alteris, Jeanas-Louis Ska, André Wéninas pamokos. Ypač esu skolinga pastarajam. Kaip vienas vienuolis sakė esąs labiau brolis dėl to, kad daug ką suprasti jam padėjusi André Wénino egzegezė, taip ir aš – šiandien esu labiau biblistė dėl to, kad André Wénino egzegezėje radau ilgai ieškotą impulsą ir meistrišką susitikimo su Biblijos tekstu pavyzdį. Su džiaugsmu dalijuosi šiais atradimais.

Širdingai dėkoju tiems, kurie padėjo šiai knygai ateiti iki skaitytojo: edukologams Romai ir dr. Aurimui Juozaičiams bei brangiai draugei Astai Mackevičiūtei – už skvarbų rankraščio perskaitymą ir itin vertingas pastabas, kun. dr. Danieliui Dikevičiui – už profesionalų biblisto žvilgsnį, kun. dr. Vidui Balčiui – už prasmingą pratarbę ir padrašinantį žodį, redaktorei Joanai Pribušauskaitei – už atidų redagavimą, taigi už taisyklingesnį ir gražesnį teksto skambėjimą, Ksenijai Jaroševaitei už knygos viršelyje judesyje vienas kito link sugautas vyro ir moters figūras. Dėkoju savo šeimai ir bičiuliams, nelengvu pandemijos metu ištikimai lydėjusiems šį darbą malda. Galiausiai dėkoju leidyklai, iškart drąsiai patikėjusiai, kad Biblijos vyrai ir moterys iš savo kryžkelių turi mums ką pasakyti.

Autorė

TURINYS

PRATARMĖ. <i>Vidas Balčius</i>	11
PROLOGAS	
GIESMIŲ GIESMĖ. SANTYKIO ILGESYS IR GRUMTYNĖS DĖL JO	21
Apie jausmus ir lūkesčius	27
Naivumas neįskaičiuotas	31
Apie erotiką ir kito ieškančią žvilgsnį	36
Dar kai kas apie žvilgsnio laiką	40
Apie džiaugsmą ir savinimąsi	42
I SKYRIUS	
VYRAI IR MOTERYS PRADŽIOS PASAKOJIMUOSE	49
ĮVADAS. Apie <i>Pradžios knygos</i> 1–11 skyrius:	
ar pradžioje tai, kas parašyta anksčiausiai?	51
Pradžioje tai, kas esmė	54
Apie žmogų pradžioje: konteksto minties judesys	56
1 POSKYRIS. <i>Pradžios knygos</i> 1 skyrius. Begalybė ir ribos	60
Skirtybės ir įtampa	61
Dar apie įtampą	64
Apvaldyti gyvuliškumą	66
Esi nebaigtas kurti, tad paisyk ribų	70
Dar kai kas apie formulę „daugiau“: atskaitos taškas	74
Dievo paveikslas pirmajame Biblijos puslapyje	76
2 POSKYRIS. <i>Pradžios knygos</i> 2 skyrius. <i>Atsargiai!</i>	81
Molis ir dulkė	83
Dievo DNR	86
Kas per sodas	89
Kas per medžiai	92
Vienas – ne pilnatvė	96
Tinkamas bendrininkas	99
Patvaru ir tapu	101
Aš ir Tu	104

3 POSKYRIS. Pradžios knygos 3 skyrius. Vyras ir moteris kryžkelėje	108
Žalčiavimas	110
Baisi gviešatis	112
Neišsipildžiusi svajonė	114
II SKYRIUS	
VYRAI IR MOTERYS PASAKOJIMUOSE APIE PROTĖVIUS	117
ĮVADAS. Apie Pradžios knygos 12–50 skyrius	119
Užlūžtanti laimė.....	123
Toksiški santykiai ne mirčiai	126
1 POSKYRIS. Pradžios knygos 20 skyrius: Abraomo ir Saros reikalai	128
Pamaniau, kad.....	129
Pusė tiesos – ne tiesa	135
Kai kas apie „dorybių čempionus“	138
2 POSKYRIS. Pradžios knygos 16 ir 21 skyriai: Abraomas, Sara ir Hagara	140
Viskas teisėta.....	140
Viskas teisėta, tačiau.....	144
Žaidimas galia	146
Nieko nauja po saule	149
Kreivos žmogaus linijos ir Dievas.....	152
Pradėti iš naujo	156
<i>Excursus</i>	158
3 POSKYRIS. Pradžios knygos 38 skyrius: Judas ir Tamara	162
Maras vardu kontrolė.....	163
Tamaros žalčiavimas.....	168
Vidus ir išorė	171
Slenksčio pamokos.....	173
Kad triumfuotų gyvenimas.....	176
4 POSKYRIS. Pradžios knygos 39 skyrius: Juozapas ir Potifaro žmona	179
Namiškis	181
Kaipgi aš galėčiau?!	185
Išrengtas, bet ne nuogas.....	189
Iškalbinga tyla	193

III SKYRIUS

ĮVYKIAI KARALIAUS DVARE: VALDŽIA, GALIA IR „DAUGIAU“ FORMULĖ 201

ĮVADAS. Apie ankstyvuosius pranašus arba biblinę istoriografiją..... 203

Kas buvo Dovydas?..... 207

1 POSKYRIS. *Antrosios Samuelio knygos* 6 skyrius: Dovydas ir Michalė 211

Šokis..... 211

Šokis ir vaisingumo ritualas..... 215

Michalė – instrumentas 219

Dovydo ir Michalės bėda 223

2 POSKYRIS. *Antrosios Samuelio knygos* 11–12 skyriai ir *Pirmosios Karalių*

knygos 1, 11–14; 2, 13–18: Dovydas ir Batšeba 228

Pamačiau ir imu 229

Krytis toliau 234

Pranašo balsas..... 237

Intrigų kūryje..... 242

Asmuo priešais asmenį..... 245

3 POSKYRIS. *Pirmosios Karalių knygos* 17–19 ir 21 skyriai: Elijas, Ahabas ir Jezabelė..... 249

Elijas, Ahabas, Jezabelė – kas jie? 250

Kaip Elijas susimovė..... 253

Galia 257

Sandoros Dievo ne-galia..... 259

Jezabelė siautėja toliau 264

Kaip Elijas pasitaisė..... 267

IV SKYRIUS

VYRŲ IR MOTERŲ ŠIRDIES REIKALAI VĒLYVŲJŲ PRANAŠŲ RAŠTIJOJE 273

ĮVADAS. Bendrais bruožais apie vėlyvuosius pranašus 275

Apie Ozėjo laikus..... 278

Ozėjo knyga 280

Meilės drama ir egzistencinio klausimo gylis..... 280

Ozėjo santuoka, teologija ir nepastovumas 281

Vaikų vardai – kokia drama! 283

Lengvybe nekvepia 288

Egzistencinio klausimo gylis..... 291

Dar kai kas 296

V SKYRIUS

VYRŲ IR MOTERŲ JUOKAS IR AŠAROS MIDRAŠINĖJE TOBITO KNYGOJE..... 299

ĮVADAS. Apie midrašinius Biblijos raštus 301

 Apie *Tobito knygą* 303

Tobito knyga 305

 Aistra gyventi 305

 Jokio šališkumo 306

 Trapus abipusiškumas 310

 Tėvas ir motina 316

 Klišės siaurumas 321

 Reikalai Tobijo ir Saros miegamajame, I 324

 Reikalai Tobijo ir Saros miegamajame, II 330

EPILOGAS

PO VISO TO, KAS PASAKYTA 339

 Antspaudas 342

 Tu „ant širdies“ ir „ant rankos“ 343

 Jei meilė tokia stipri 345

BIBLIOGRAFINĖS NUORODOS 351

PRATARMĖ

Jei aš nesu už save, kas yra už mane? O jei aš esu tik už save, kas aš esu? Ir jei ne dabar, tai kada? (Rabbi Hillēl ha-Zāqēn, *Pirke' Avot*, I.14). Net ir be ypatingo filosofinio-antropologinio ir teologinio išmanymo ši iš pirmojo amžiaus prieš Kristų mus pasiekianti rabiniškos išminties poetinė ištara, jau vien mūsų kasdienėms gyvenimo patirtims padedant, mus atveria esminei žmogaus kaip santykio būtybės tiesai. Iš tikrųjų, nė vienas iš mūsų negyvename tarsi su niekuo nesusiję ir nuo nieko nepriklausomi; priešingai, nuolat patiriame, kad esame neišvengiamai įpinti į konkrečių santykių tinklą, kurį mes patys kuriame ir kurio nuolat esame kuriami. Tad esame sukurti santykyje ir santykiui, gyvename tik santykyje ir patys esame santykių apibrėžti.

Ši egzistencinė žmogaus aptartis neišvengiamai skleidžiasi ir etiniame lygmenyje. Jei būti žmogumi esmingai neatsiejama nuo būti santykyje su kitu, savimi ir pasauliu, tada ir pats būdas megzti santykį tampa mūsų žmogiškumo matu: juk kuriamas santykis su kitu-nei-aš ir kitkuo-nei-aš ne vien atskleidžia kitam ir pasauliui teikiamą prasmę ir vertę, bet apibrėžia pirmiausia mus pačius kaip laisvę ir kaip laisvus rinktis. Vadinasi, tik suvokdami, kad būti atsakingiems už save iš tiesų yra neatsiejama nuo tapti-būti atsakingiems už

kitą-nei-aš, prisiliečiame prie žmogiškosios savęs pačių aptarties. Kitas – jau vien pačiu savo buvimu – neišvengiamai gimdo atsakomybės už jį reikalavimą. Pats reikalavimas, kuris mūsų laisvę kviečia atsakomybei, nuo mūsų nepriklauso, tačiau būtent nuo mūsų priklauso, kaip mes į šį iš kito kylantį kvietimą atsiliepsime, kokią kryptį pasirinksime.

Kokį santykį kursime, ką ir kaip iš tiesų rinksimės – nuo šito priklausys ne tik etinė santykio kokybė, bet ir atsakymai į pradžioje sau užduotus klausimus: ar tikrai esame *už save*, *kas* iš tiesų esame ir ar vis dar tebesame *mes patys*, pagaliau – ar esame patys savimi *dabar*? Atsakymų beieškant, itin svarbu dar kartą prisiminti pamatinę tiesą: visi klausimai ir autentiški atsakymai į juos, nors visada sietini su mumis, nekyla vien iš mūsų pačių, bet neišvengiamai gimsta tik santykyje su kitu ir tik iš santykio su kitu. Štai ir atsistojome egzistencinėse galimybių rinktis santykį kryžkelėse... Juk pats keliavimas į santykį, į susitikimą nėra nei vienareikšmis, nei vienakryptis: galimybė judėti įvairiomis kryptimis visada lieka atvira, tačiau kiekvienas pasirinkimas neišvengiamai neša kitokį prasminį turinį, kuris paveikia ir pažymi tiek santykyje dalyvaujančius žmones, tiek ir jų gyvenimo konkretybę.

Taigi žmogus, kurio pats būdas būti pasaulyje yra visada nužymėtas pasirinkimų, gyvena tiek santykių įvairovės egzistencinių kryžkelių akivaizdoje, tiek ir nuolat būdamas būtinybės rinktis kryžkelėje... Istorijos tėkmėje susiformavusi etinės minties tradicija pagal klasikinės kryžkelės analogiją leidžia atpažinti bent jau keturias esmines *būti santykyje su kitu* tipologijas. Būtent jų šviesoje išryškėja, kaip svarbu kryžkelėje – *kito*

akivaizdoje – teisingai pasirinkti kryptį: žinoma, ne fizinės krypties prasme, o renkantis vidinį judesį sąsajoje su kitu.

Pirmoji galimybė rinktis kryptį atitiktų *nukreiptumą į save pačius*, paneigiant patį kito buvimą kaip reikšmingą. Uždarumas savyje, kaip viena iš kraštutinių egocentrizmo apraiškų, kai savasis *aš* suabsoliutinamas ir iškeliamas kaip tikslas savyje, save patį besirenkančiam žmogui žymi vienintelę egzistuojančią tikrovę, kuria ir tik kuria matuojami ir visi jo sprendimai. Tai viena iš kraštutinių egocentrizmo apraiškų, kuri atmeta bet kokį santykį su kitu, tarsi jis nebeegzistuoję; šioje vidinėje nukreiptyje vietos kito asmens buvimui įprasminti tiesiog nebelieka. Žvelgdami iš etinės perspektyvos tokią pasirinktą laikyseną galėtume pavadinti *primityviu egoizmu*, nes judėdamas kito paneigimo ir visiško indiferentiškumo kitam kryptimi toks asmuo paneigia save patį.

Antroji, realiame gyvenime žymiai dažnesnė krypties pasirinkimo galimybė įkūnija gerai pažįstamą savęs privilegijavimo logiką. Esminė jos aptartis – pripažinti, kad kitas egzistuoja ir kad santykis su juo galimas, tačiau tiek jo buvimas, tiek ir ryšys su juo yra tiek prasmingas, kiek telpa į naudingumo kriterijumi apibrėžtą horizontą. *Tavo buvimas, kaip ir tu pats, man esi įdomus, jei ir tol, kol esi naudingas*. Savininkiškos logikos šviesoje kitas yra sudaiktinamas ir pasisavinamas, tampa priemone tikslui pasiekti, net ir nebandant leisti jam būti pačiu savimi; kitas tiesiog paverčiamas objektu išrenigiant jį iš subjekto statuso; bet kuris santykis su juo yra nužmoginantis ir nuasmeninantis. Rodos, manasis *aš* dėl aptarto būdo rinktis yra tapęs galinga, savarankiška ir savirefe-

rentiška sistema... Iš tiesų, santykiyje su kitu judant šia pasirinkta kryptimi, atoveiksmio principu atveriamą galimybę ir savęs paties sudaiktinimui ir nuasmeninimui.

Trečioji kryptis kuriant tarpasmeninį santykį galėtų būti aptarta kaip siekis save pristatyti kaip save nuvertinantį ir besiaukojantį vien dėl kitų. Toks destruktivus aukos vaidmens pasirinkimas dėl tariamo pseudodvasingumo ir perversiškai suvoktos artimo meilės kartais kreipia į klaidingą nuolankumo ir tarnystės sampratą, bet dažniausiai tėra paslėpta egoizmo forma. Nors galėtų skambėti paradoksaliai, tačiau ši tariamai kitą išaukštinanti „artimo meilė“ iš tiesų tėra bandymas susikurti kitą „pagal savo paveikslą“, tai yra kaip patogų ir naudingą, neleidžiant jam būti pačiu savimi.

Ketvirtoji kryptis – vienintelė, vedanti į autentišką susitikimą. Tik tada, kai kitą atpažįstame kaip laisvą ir savyje vertę turintį asmenį, tik tada, kai esame jautrūs iš jo kylančiam etiniam raginimui mūsų laisvei, besąlygiškai kviečiančiam tapti atsakingus, tik tada, kai labiau nei sutikdami priimti kitą kaip neatsiejamą mūsų gyvenimo tikrovę ryžtamės neribotai ir su pasitikėjimu atiduoti patys save, gimsta etinė bendražmogiško susitikimo erdvė, kokybiškai apibrėžianti visus santykį kuriančius asmenis. Tik ši galimybių sankryžoje pasirinkta kryptis *būti-per-kitą* atskleidžia vienintelę, meilės logika grįstą, be jokių išankstinių nuostatų ir nešališkai kitą priimančią vidinę nuostatą, leidžiant kitam *būti*, būti *savimi* ir būti *visada kitokiam*, mus atveria tikram žmogiškumui – galimybei mums patiems būti-tapti *daugiau* ir *labiau* žmonėmis. Mažstant šį vienintelį suasmeninantį judesį yra svarbus kiekvienas, rodos, net ir pats

nereikšmingiausias santykį kuriantis ir jo ribas nužymintis momentas: kiekvieną kartą esu atsakingas *dabar* – už tai, kad atvirumo kitam ir savęs dovanojimo bei kitą-kitokį priimanti logika nuolat taptų konkrečia ją įkūnijančių santykių raiška, įgytų konkrečiai apčiuopiamas ir nuolat atsinaujinančias savęs kaip *kitą teigiančio* formas. Tikroji, nuolat sudabartinama atsakomybės už kitą ir save pačius prasmė naujai atveria laiko sąlygojamą horizontą: pozityvias ir negatyvias *praetities* patirtis, jų žymes kaip savęs pačių dalį nešamės *dabartyje* tam, kad gyvendami *dabar* ir mąstydami pačius save tokius, kokie esame, interpretuodami egzistencinę visumą gebėtume projektuotis į ateitį pagal *daugiau, labiau, autentiškiau* dėsningumą.

Keturių galimybių sankirtoje atsidūręs žmogus *gali* ir *turi* rinktis. Joks pasirinkimas nėra atsitiktinis, nes, viena vertus, atspindi tai, kas esame ir kyla iš mūsų vidaus, kita vertus, kartą įvykęs, pažymi ir kuria mus pačius. Šis dinamizmas yra tiek mūsų viltis, jog visada galima apsispręsti rinktis kitaip, geriau ir į gėrą, tiek kvietimas-įspėjimas išsaugoti budrų žvilgsnį į santykio su kitu ir savimi pačiais tikrovę. Visos galimybės atviros, tačiau ne visos jos atliepia mūsų pašaukimui būti daugiau, būti labiau, žmogiškėti.

* * *

Egzistencinėse pasirinkimų kryžkelėse esančio žmogaus ir jo audžiamo daugiaspalvio tarpasmeninių santykių tinklo temos kviečia paimti į rankas ir atsiversti Ingridos Gudauskienės tekstą „Biblijos vyrai ir moterys kryžkelėse“.

Būtent per Dievo ir žmogaus, asmens ir asmens, vyro ir

moters susitikimų ir nesusitikimų kryžkeles brėžiama raudonoji minties linija leidžia būti užkalbintiems Šventraščio tekstuose užkoduotų, laiko patikrintų ir išgrynintų bei šiandieną pasiekiančių tarpasmeninių santykių patirčių. Atpažinti jas kaip mus tiesiogiai paliečiančias, giliau suvokti labiau ar mažiau pavykusių susitikimų prasmes ir jų pasekmes tiek aprašytų vyrų ir moterų, tiek ir kiekvieno iš mūsų būčiai padeda gilios ir itin pagalbios, pasiūlytus tekstus prakalbinačios interpretacijos. Dar kartą prisiliečiame prie „jei ne dabar, tai kada?“ – praeitį-dabartį-ateitį jungiančio biblinio laiko paradokso: „Aš Esu“ Dievo tiesa apie žmogų visada yra dabartis, nes tiek iš praeities pasiekianti, tiek į eschatologinę ateitį kreipianti ši tiesa yra žmogui, vyrui ir moteriai, *dabar*. Neatsitiktinai pasirinkta ir pati santykio kryžkelių perspektyva: žvelgti per vyro ir moters susitikimo apibrėžtį – per vieną dviejų skirtingų, bet vienas kitą papildančių ir žmogiškąją egzistenciją pilnatvei ir išbaigimui atveriančių dėmenų tikrovę. Jei išties tik kito-nei-mes akivaizdoje suvokiame, kas esame mes patys – nors panašūs, bet visada skirtingi, nes išskirtiniai, vieninteliai ir nepakartojami, – tuomet ir vyriškumo aptartis tegali būti suvokta tik santykyje su moteriškumu: pagal panašumo, kontrasto ir papildymo principą. Tuo pačiu principu grįsta logika atveria ir moters savęs suvokimui. Tad tikrai neatsitiktinai bendražmogiško susitikimo tikrovių sampratai paradigminis yra būtent vyro ir motes susitikimas.

Krypčių pasirinkimo istorija niekada nėra tik tiesi linija... Ji visada paini, bet įtraukianti. Santykiui su Kitu / kitu sukurtas ir tik šiame santykyje besiskleidžiąs žmogus savo biografi-

jos kreivę brėžia per nuolat egzistuojančią būtinybę susivokti įvairiakryptėje galimybių rinktis tikrovėje. Sėkmių ir nesėkmių, prigimtinio nukreiptumo į gerį ir kasdienio trapumo, noro pasitikėti kitu ir šį pasitikėjimą išduodanti patirtis tampa prielaida palaipsniui vis geriau atpažinti ir ugdyti žmoguje įskiepytą siekį atsakingai pasirinkti kryptį, kuri, kartą suvokus santykį kuriančių laisvių ribas, viena vertus, atvertų *būk-tapk santykyje su kitu* dinamikai, kita vertus, leistų kitam būti pačiu savimi pagal itin radikaliai skambančią, bet realiai veikiančią vidinę nuostatą rinktis „nebūti“, kad kitas būtų.

Grakščiai ir išmaniai vedant per neretai klaidžius tikėjimo protėvių istorijos labirintus, knygoje palaipsniui perteikiama visus Šventraščio tekstus persmelkianti ir abipusiškumo ilgesiu grįsta esmingai pozityvi nuostata: žmogaus ir Dievo, žmogaus ir žmogaus, vyro ir moters susitikimas įmanomas! Kad ir kiek ir kokių įtampų kelianti būtų konkreiti patirtinė tikrovė, svarbu išsaugoti gebą žvelgti giliau ir toliau nei su daiktinančių ar valdingų santykių, išduotos meilės, socialinio neteisingumo, kreivai brėžiamų pasirinkimų linijų ar kitų žmogaus menkumo ir trapumo apraiškų iškreipiama kasdienybė. Juk net jei dažnai Biblijos tekstų perteikiamas realizmas žeidžia skaudžiai, atpažinti ir pripažinti egzistencines duobes jų neneigiant tampa sąlyga patikėti, kad esminė žinia nesikeičia: egzistencinė kiekvieno žmogaus kaip kūrinio erdvė visada lieka atvira sėkmingos ateities galimybei, nes, kaip žymiai vėliau šią tiesą apibendrins apaštalas Paulius, „viskas išeina į gera mylintiems Dievą, būtent jo valia pašauktiesiems“ (Rom 8, 28). Neprarasti pasitikėjimo šia pamatine

tiesa – tai atsiliepti į pašaukimą būti *daugiau*, į kvietimą *eiti* kito link, išlaikant vidinį budrumą bei vieningą žvilgsnį į tai, *kas* kelyje į kitą ir *kaip* esame. Tam, kad kelyje į kitą nepraras-tų teisingos krypties, santykiyje sukurtas ir susitikimui skir-tas žmogus nėra paliktas vienas. Būtent per tiesų ir neretai kontrastingą pranašų, kaip Išrinktosios tautos sąžinės, bal-są primenami kryptį autentiško susitikimo link nužymintys „kelio ženklai“ – Įstatymas ir įsakymai. Kad šie ženklai nebū-tų suvokti vien kaip laisvę varžantys draudimai, itin svarbu suvokti tikrąją jų prasmę. Jei žmogus yra kuriančio malonės veikimo vaikas ir šis kūrimas pagal įrašytą prigimtinį troš-kimą būti-tapti *daugiau* laipsniškai pildosi per sėkmingus krypties į kitą pasirinkimus, tada kiekviena teisingą kryptį žyminti ribų aptartis tegali būti tos pačios malonės kanalas, egzistencinėse vyro ir moters susitikimų kryžkelėse ar atsi-dūrus ties slenksčiu padedąs susivokti, kur link judėti, kad atlieptume kvietimą „rinkis gyvenimą“ (Įst 30, 19).

* * *

Ši pratarinė – tai kvietimas asmeninei kelionei. Teksto eilu-čių atveriamą ir tarp eilučių atsiverianti susitikimo ir tarp-asmeninio santykio tema, atsiskleidžianti per egzistencinėse kryžkelėse nuolat atsiduriančių vyro ir moters pasirinkimų galimybių patirtis, negali nedominti, nes kalba apie kiekvie-ną iš mūsų, siekia užkalbinti ir, tikiuosi, prakalbinti kiekvie-ną iš mūsų.

Neatsitiktinai būtent *Giesmių giesmės* giliai ir poetiškai perteikiama išmintis šioje knygoje atveria ir užveria visus

vyro ir moters susitikimo scenarijus: nevengiant gyvenimo sankryžų sąlygotų potvynių ir atoslūgių, išsaugant iki skausmo stiprų realizmo jausmą, kartu išpažįstant nesvyruojantį tikėjimą, jog meilės logika grįstas susitikimas tikrai įmanomas. Netikėtai nuskambanti ištara: „meilė stipri kaip mirtis“ (Gg 8, 6) – tarp daugybės kitų interpretacinių galimybių priimta dvi ekstremalias aptartis-neišvengiamybes: žmogus turi būti mažstomas tik kaip pačia savo prigimtimi *santykio* būtybė, o vienintelė žmogiškai autentišką santykį kurianti vidinė laikysena tegali būti *besąlygiškas ir nešališkas sąvegas kitam dovanojimas*... Šios tiesos kyla iš giliausios žmogų pamulsiuo ir jam save dovanojančio Kūrėjo apibrėžties: „Dievas yra meilė.“ (1 Jn 4, 8) Štai ir prisilietėme prie pačių giliausių žmogiškumo, gyvenamo *pilnai ir labiau*, ištakų.

Santykio ir susitikimo tikrovės yra dinamiškos, išlieka atviros įvairiems kryptių į / nuo pasikeitimams, kaip ir galimybei suklupti ir vėl keltis, tačiau jos visada atveria vilčiai. Tad linkiu, kad ši kelionė būtų įdomi, sėkminga ir vaisinga – tiek sau patiems užduodamais klausimais, tiek ir atsakymų galimybėmis. Viltinai tikiuosi, kad niekada nenuilsime ieškoti to vienintelio teisingo, žmogiškumo pilnatvėn kreipiančio ir mūsų gyvenimo konkretybę atitinkančio sprendimo. Žinoma, tikintis mus jį surasiant.

Vidas Balčius,

kunigas, Popiežiškojo Urbono universiteto (Roma) profesorius

PROLOGAS

GIESMIŲ GIESMĖ.
SANTYKIO ILGESYS IR
GRUMTYNĖS DĖL JO

*Dėk mane kaip antspaudą ant savo širdies,
kaip antspaudą ant savo rankos!
Juk meilė stipri kaip mirtis,
aistra nuožmi kaip Šeolas.
Jos kaitra kaip ugnies kaitra,
nenumaldoma liepsna.
Giliausi vandenys negali užgesinti meilės
nei potvyniai jos paskandinti.
Jeigu žmogus siūlytų už meilę visą savo turtą,
būtų tik paniekos vertas. (Gg 8, 6–7)**

Šiose *Giesmių giesmės* pabaigos eilutėse visu intensyvumu atsiveria šios knygos žmogaus, nuėjusio kito asmens ieškojimo kelią, pažinimo apogėjus. Čia kvėpuojama visa ką pranokstančia meilės gėrio patirtimi ir taip išsakomas pamatinis žmogaus – kito asmens – poreikis. Jis čia visiškai nesume luotas, besąlygiškas, išpažįstamas kaip teturintis vienintelę – paties gyvenimo – kainą. Tokiam įvardijimui reikia drą-

* Biblijos tekstai knygoje cituojami iš *Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas*, vert. A. Rubšys, Č. Kavaliauskas, Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998.

sos. Kita vertus, asmens santykio su kitu asmeniu patirtis fiksuoja tokias stiprias grumtynes, kad meilė čia lyginama su ribiniais išgyvenimais. Taip nuteikiama, kad žmogaus būviui jie yra neišvengiami, juolab kai kalbama apie asmens akistatą su kitu asmeniu, taigi apie žmogaus būvį, kuris nėra saugiai izoliuotas nuo kito asmens. Toks saugumas būtų apgaulė. Ar tai reiškia, kad pamatinės žmogaus svajonės pildymasis yra sunkus reikalas? Greičiau tai, kad šis reikalas turi savo „svorį“. Išmoningai sudėliotų įvaizdžių kalba visoje *Giesmių giesmėje* nežada jokios lengvybės, jokių saugiai supakuotų atsakymų apie abipusiškumo svajonę. Jei atidžiai skaitome *Giesmių giesmę*, netrunkame pamatyti, jog čia žadamas vienas kito ieškojimo kelias, kurį reikia nueiti. Dar tiksliau – kurį reikia įveikti. Tačiau apie viską nuosekliai.

Kas gi parašė *Giesmių giesmę*? Knygos pavadinimas skelbia: „Saliamono Giesmių giesmė“ (Gg 1, 1). Čia susiduriame su vadinamąja pseudoepigrafija – deklaruojama, kad Saliamonas yra šios knygos autorius, tačiau realiai nežinomas autorius remiasi jo kaip autoriteto vardu, mat Saliamonas Biblijoje yra išminčiaus prototipas (1 Kar 3, 5–14). Kaip tik dėl to pagal pseudoepigrafijos principą jam priskiriama ne viena biblinė Išminties raštijos knyga.

Pavyzdžiui, jam priskiriama *Patarlių knyga* (Pat 1, 1) ar *Koheleto knyga* (Koh 1, 1), kurių Saliamonas tikrai neparašė. Į *Patarlių knygą* sugulė įvairūs per ilgus šimtmečius Biblijos tautoje kaupti išminties posakiai, o *Koheleto knygoje* susitinkame jau daug vėliau už Saliamoną

gyvenusį išminčių (manoma, III a. pr. Kr.). Jo svarstymai savaip praeisia biblinę išminties tradiciją, taigi patenka į tą pačią tikrovės apmąstymo srovę ir pagal pseudoepigrafiją gali būti priskirti Saliamoniui. *Giesmių giesmės* autorystės ir parašymo laiko negalime tiksliai nustatyti. Į šią knygą surinktos poemos galimai priklauso laikotarpiui nuo X a. pr. Kr. iki V a. pr. Kr. Į galutinę ir prasmingą literatūrinę kompoziciją jos buvo redaktoriaus sudėtos po Babilonijos tremties, galbūt net tik III a. pr. Kr.¹

Pseudoepigrafija apskritai senovės Artimuosiuose Rytuose buvo labai paplitęs reiškinys. Tokiu būdu nutylima tikroji autorystė, o kūriniui suteikiama interpretacijos kryptis. Šiuo atveju, jei autorystė Saliamono, vadinasi, interpretacijos kryptis – išminties tradicija. Jei taip ir jei *Giesmių giesmė* kalba apie kito asmens ieškojimo kelią, tai ji tvirtina kažką svarbaus apie tai, kaip šiame kelyje įgyjama išmintis. Reikia iškart pasakyti, kad Biblija šiuo klausimu neturi iliuzijų, jos išminčiai, nuėję žmogaus, pasaulio ir Dievo pažinimo kelią, kartkartėmis sušunka: išminties įgijimas – „[k]okia varginanti užduotis, kurią Dievas yra davęs žmonėms spręsti!“ (Koh 1, 13) Šių išminčių svarstymuose paprastai ieškome atsakymų į mums rūpimus klausimus, o jie patys, pasirodo, neretai išgyvena klausimo be atsakymo būklę: „kas yra žmogus, kad jį atsimeni, kas yra mirtingasis, kad juo rūpiniesi?“ (Ps 8, 5)

Biblinė meilės lyrika – *Giesmių giesmė* – pavadinta pačia gražiausia giesme. Būtent, nes hebrajiškai knygos titule turime

tokį dukart pakartoto žodžio *giesmė* junginį (*šir haširim*^{*}), kuriu pasakoma, jog tai aukštesnis, kilnesnis, pranašesnis dalykas už kitus, šiuo atveju – pati gražiausia giesmė². Gražiausia giesmė apie „varginančią užduotį“?! Kaip tik to ir galima tikėtis iš Biblijos išminčių ir poetų. Tad neapsigaukime. Siekdamas meilės ir ją dovanodamas žmogus grumiasi, kito asmens ieškojimas ir savęs dovanojimas kitam tikrai yra „varginanti užduotis“. O apsigauti skaitant *Giesmių giesmę* ganėtinai lengva. Deja, neretai populiariose šio įstabaus teksto interpretacijose nueinama kito asmens ieškojimo kaip „rožėmis klotu kelio“ aiškinimo kryptimi. Vis dėlto, atidžiai skaitant, *Giesmių giesmės* žodynas ir neišsemiami prasminiai įvaizdžių klodai byloja, kad ne viskas taip paprasta... Čia kalba vienas kitą mylintys vyras ir moteris.

Giesmių giesmės egzegezės istorija apima daugybę komentarų. Šio teksto interpretacija nuo Origeno³ iki mūsų laikų plėtojama labai skirtingomis kryptimis. Viena iš labiausiai paplitusių kryptų, pavyzdžiui, yra alegorinis *Giesmių giesmės* aiškinimas. Jo šaknys – ankstyvoji žydiškoji ir krikščioniškoji egzegezė. Pagal ją, *Giesmių giesmėje* apdainuojama meilė tarp Dievo (sužadėtinio) ir jo tautos (sužadėtinės), arba tarp Kristaus (sužadėtinio) ir Bažnyčios (sužadėtinės) ar Kristaus (sužadėtinio) ir tikinčiojo sielos (sužadėtinės). Tai teologinė *Giesmių giesmės* samprata. Nors šiandien kai kurie egzegetai ją vertina kritiškai kaip pernelyg dirbtinę, tačiau negalime jos ištrinti

* Hebrajų ir graikų kalbos žodžiai šioje knygoje adaptuojami – jie perteikiami ne laikantis tikslios jų transliteravimo sistemos, o pagal tarimą.

iš egzegezės istorijos, taip pat ir iš moderniosios. Vis dėlto šiandien egzegezėje labiausiai palaikoma pažodinė *Giesmių giesmėje* apdainuojamos meilės samprata, t. y. meilės santykis čia aiškinamas žmogiškame lygmenyje kaip santykis tarp vyro ir moters.

Mes šiame tekste ieškosime kaip tik vyro ir moters kalbėjimosi. Dažniausiai jis pinamas į dialogą Aš–Tu lygmeniu, kartais kito asmens tikrovė apmąstoma trečiuoju asmeniu – jis yra toks, ji yra tokia. Į šią dinamiką dar įsiterpia ir choro balsas, taip suteikdamas iškilmingumo arba dramatiškumo viskam, kas vyksta tarp dviejų žmonių. O vyksta rimti dalykai. Jie pasakoja savo patirtis tarsi slėpdamiesi po įvaizdžių kalba, tačiau išties be užuolankų reikšdami savo jausmus, svajones, poreikius, pačias giliausias savo aspiracijas. Ką gi tokio reikšmingo atpažįstame čia apdainuotoje vyro ir moters vienas kito pažinimo patirties visatoje?

Apie jausmus ir lūkesčius

Giesmių giesmėje apie žmogaus jausmus ir lūkesčius kalba poetinis tekstas, kurio prasmę skaitytojas gali nesunkiai iššifruoti. Įvaizdžiai ar simboliai čia dažnai prakalba universaliai, prasminius jų klodus „sugauname“ intuityviai. Kitaip tariant, nebūtina būti tam tikro laikmečio ar tam tikros kultūrinės aplinkos žmogui, kad toks poetinis tekstas prakalbėtų įtaigiai ir suprantamai. Tačiau kartais čia kuriami vaizdiniai

Vakarų kultūros žmogui yra visiškai svetimi. Pavyzdžiui, mylimasis sako mylimajai: „<...> Tavo garbanos plasta kaip kaimenė ožkų, besileidžiančių žemyn Gileado šlaitais.“ (Gg 4, 1) Ožka! Ir dar visa kaimenė! Toks įvaizdis, nors gal ir ne visuotinai, mūsų kultūrinėje aplinkoje tikrai neturi pozityvaus krūvio. Tačiau egzegezėje klausiamo, kažin ar mylimosios garbanas galėjo gražiau apdainuoti senovės Artimųjų Rytų žmogus, tikrovėje matantis tokį Gileado šlaito vaizdą. Čia daug dedamųjų: ožkų kaimenė žemdirbiškoje aplinkoje fiksuoja gyvenimo gerovę ir gyvybingumą. Kaimenė, besileidžianti Gileado šlaitu, greičiausiai yra ženklas, kad ji vedama į naujas ganyklas, pereina iš sena į nauja, po žiemos ieško pavasario, naujo derlingumo, naujo vaisingumo. Taip šifruodami atpažįstame, kad toks vaizdinys telkia didelę viltį, žmogaus ieškojamą perspektyvos, tikėjamą ateitimi. Įstabu tai, kad tokie žmogaus vilties lūkesčiai susieti su žvilgsniu į kitą asmenį: žmogui reikia perspektyvos, o ją jis atpažįsta žvelgdamas į kitą ir apdainuodamas jo grožį, taigi perspektyvą atpažįsta kitame.

Giesmių giesmėje jausmų itin daug. Tiek daug, kad, regis, išskleistas visas jausmų spektras. Šie jausmai, akivaizdu, nukreipti į kitą asmenį. Jie gali būti reiškiami per pojūčius, piešiant išpūdingą augmenijos ir jos vaisių pasaulį, su juo lyginant jo, jos ar jūdviųjų (mūsų) tikrovę: „<...> mūsų namų sijos iš kedrų, gegnės iš kiparisų“ (Gg 1, 17); „Mano mylimasis yra man henos žiedų puokštė En-Gedžio vynuogių soduose“ (Gg 1, 14); „A, kokia tu graži, mano meile, kokia tu graži! <...> Tavo skruostai kaip dvi granato pusės, slepiamos šydo.“ (Gg 4, 1–3)

Jau vien vardydami šiuos augalus ir jų vaisius, žinoma, jei pasiduosime vaizduotės polėkiui, galime pajusti šio pasaulio, taigi ir žmogaus jausmų intensyvumą: kedrai, kiparisai, obelys, figmedžiai, vynuogynas, lelijos, erškėčiai, granatmedžiai, nardas, šafranas, cinamonas, mira, alavijas, mandragora, Šarono ir henos žiedai... Tačiau tai ne vien vaizduotės reikalas. Jeigu nuodugniai lukštentume visos šios augmenijos simboliką Biblijoje, atrastume joje slypint, pavyzdžiui, tvirtumo ir stabilumo (kedras), vaisingos meilės (granatmedis), išminties ir gerovės (figmedis), grožio ir tyrumo (lelija), ištikimybės (nardas), budrumo ir atgimimo (mandragora), gerovės, santykio abipusiškumo ir džiaugsmo (vynuogynas) patirtis. Taip apžvelgdamas kūriniją, jos grožį, spalvas, kvapus ir skonius, žmogus „išpakuoja“ savo pojūčius, o per tai – ką jis jaučia kitam ir apie kitą. Kartu jis išpakuoja ir kažką esmiškai svarbaus apie save – kaip jaučiasi jis pats ir kokie yra jo lūkesčiai. Pasirodo, žmogui – vyrui ar moteriai – visuomet reikia vienam kito. Augmenijoje ir jos simbolikoje slypinčių patirtinių aspektų ir jausmų įvairovė padeda nusakyti skirtingus šio poreikio ir patirties atspalvius. Pažvelkime į tai.

Kalba ji: „Stiprink mane razinų tešlainiu, atgaivink mane obuoliais, nes aš sergu meile.“ (Gg 2, 5) Koks autentiško santykio, įgalinančio vaisingai meilei, troškimas! Nes juk razinos – tai vynuogyno vaisiai, simbolizuojantys ne tik abipusę ir išlaikytą, taigi brandžią Aš–Tu tikrovę ir iš to kylantį visokį gyvenimo gėrį, bet taip pat, kaip ir obuoliai, vaisingumą. Taip vos keliuose žodžiuose, jei ne tik gėrimės estetiniu teksto audiniu, bet ir siekiame jį suprasti, galime išvelgti žmogaus

kaip asmens vertus lūkesčius. Šiuo atveju – santykio abipusiškumo ir ateities perspektyvos. Įstabu, kad taip perteikiamas suvokimas, jog realizuoti šiuos lūkesčius įmanoma tik atsirėmus į kitą asmenį: *tu stiprink mane*. Kiekvienam atpažįstamas poreikis. Tik atsargiai – tekstas sako, kad to, ko man reikia, negaliu pasiimti pats.

Kalba jis: „Atėjau į savo sodą, mano sesuo sužadėtine. Skinuosi savo mirą ir kvėpalus, valgau savo korį su medumi, geriu savo vyną su pienu.“ (Gg 5, 1) Sodas *Giesmių giesmėje* – sužadėtinės įvaizdis. Mylimasis jo trokšta ir siekia kaip neabejotino gėrio savo egzistencijai. Tačiau kad sodo gėris taptų jo savasties dalimi, reikia nueiti kelią: prisiartinti prie sodo ir į jį įeiti. Tokius prasminius niuansus jima čia vartojamas hebrajų kalbos veiksmažodis *bo'* – ateiti, įeiti, atvykti, priartėti: šis *ateiti* kalba ir apie vidinę nuostatą – ne vien apie paprasčiausią linijišką atėjimą, o apie sodo pažinimą, taigi apie pastangas, įgalinančias mėgautis jo skoniais ir kvapais, asmuo su asmeniu būviu. Taip aiškėja, kad abipusiškumas nėra iš anksto paruošta ar savaime galiojanti tikrovė. Simboliniame lygmenyje mylimasis čia išsako laimės ir atsidavimo (pienas ir medus), vaisingumo ir džiaugsmo (vynas), rūpinimosi, aistros ir slėpiningumo (mira) lūkesčius⁴.

Viskas labai gražu. Tačiau *Giesmių giesmės* takais vaikščiojantys žino to kainą. Tekstas gal ir ne perdėm akivaizdžiai, tačiau, atidžiau įsiskaičius, tą kainą išduoda. Kokia ji?

INGRIDA GUDAUSKIENĖ – teologijos daktarė, bibliستė. 1996–2007 m. specializavosi ir licenciuoto bei daktaro mokslo laipsnius biblinės teologijos srityje apgynė Popiežiškajame Grigaliaus universitete Romoje. Nuo 2004-ųjų Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijos dėstytoja, dirba mokslinį ir ekspertinį darbą, veda biblinius mokymus vienuolijoms, seminarus mokytojams, skaito viešas paskaitas. Savanoriauja siekdama prisidėti prie Biblijos pažinimo ir jos kultūros puoselėjimo Lietuvoje.

Žmogus yra stilius. Šis žydų posakis tvirtina, kad žmogui ne vis vien, kas ir kaip – prigimtis šaukte šaukiasi stiliaus. Biblijoje žmogaus stilius nušvinta visai ne ant podiumų, o pačiais įvairiausiai atspalviais skleidžiasi per santykį su kitu asmeniu. Dargi yra ir Kitas, kurį vadiname Dievu. Kad ir kas nutiktų, šis Kitas veržiasi į žmogaus būvį su savo širdies svajone apie jį: būk-tapk pagal formulę „daugiau“!

Ieškodami vienas kito Biblijos vyrai ir moterys dažnai atsiduria kryžkelėse. Jose jie patiria visko – egzistencinių duobių ir neįtikėtinų jų įveikų, santykių griūčių ir reikšmingų naujų jų pradžių. Gyvenimo kryžkelėse peržengti tas duobes juos gena nenumaldomas kito asmens poreikis ir ilgesys. Kiekvienam Aš reikia Tu. Biblija žino – santykis nėra lengvas „užsiėmimas“. Čia pasakojimai apie vyrų ir moterų susitikimus, apie jų grūmimąsi už formulę „daugiau“, už žmogaus kaip asmens vertą stilių nėra sumeluoti. Tikriausiai kaip tik todėl, kad yra perdėm gyvenimiški, jie atpažįstami kaip nepaprastai aktualūs ir šiandienos žmogui.

Ingrida Gudauskienė

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt